

Antalet nybörjarplatser i högskolan med inriktning mot medicin och vård måste ökas kraftigt

(Lars Brandell 2006-03-28)

Inledning

Det fanns en tid då man i Sverige liksom i många andra länder trodde mycket på möjligheten till s.k. manpower-planning. Med hjälp av arbetsmarknadsprognoser skulle man kunna styra utbildningens dimensionering så att man undvek både arbetslöshet och arbetskraftsbrist. Detta var framförallt under 1970-talet och början av 1980-talet. Sedan blev man mera tveksam och manpower-planning föll i vanrykte. Men numera har regeringen återkommit och givit Högskoleverket i uppdrag att varje år ta fram ett underlag för dimensioneringen av högskoleutbildningen, byggande bl.a. på arbetsmarknadsbedömningar. (Mera om historien om manpower-planning och olika problem som uppstår när man vill dimensionera utbildning efter arbetsmarknadens krav kan läsas i *Dimensionering av högskoleutbildning. Problem och möjligheter* (Lars Brandell (2004-11-10))

(Kan laddas ner på www.lilahe.com/dimpm.pdf)

En rapport från Högskoleverket

Om man ska anpassa dimensioneringen av en högskoleutbildning (d.v.s. bestämma antalet antagningsplatser) efter arbetsmarknadens ”behov” så är det inte situationen på *dagens* arbetsmarknad som är viktig, utan det är den framtida arbetsmarknad som möter dagens nybörjare när de avslutat sin utbildning.

Som ett led i regeringsuppdraget har Högskoleverket i samarbete med SCB:s prognosinstitut i en rapport redovisat det årliga framtida rekryteringsbehovet för en rad olika utbildningar och yrken och jämfört den med examinationen, som den blir man fortsätter med dagens antagningstal. För vissa utbildningar (eller utbildningsgrupper) är resultatet att rekryteringsbehovet blir större än examinationen. För andra utbildningar blir situationen den motsatta, examinationen blir större än behovet. (Se *Högskoleutbildningarnas dimensionering – ett planeringsunderlag inför läsåret 2006/07* (Högskoleverkets rapportserie 2006:6 R))

Det finns flera osäkerheter i den använda beräkningsmodellen. För många utbildningsgrupper kan det vara svårt att bedöma efterfrågan på nyutbildade fem eller tio år framåt i tiden. I många fall har den aktuella konjunkturen stor betydelse för efterfrågan på arbetskraft. Det är också vanligt att olika utbildningar konkurrerar på samma arbetsmarknad och det finns *substitutionsmöjligheter* (finns det inga civilingenjörer kan kanske högskoleingenjörer räcka till o.s.v.)

Det är därför tveksamt hur långt de beräkningar som presenteras i Högskoleverkets rapport räcker när man ska bestämma antalet antagningsplatser på olika utbildningar. Under alla förhållanden kan de inte användas generellt.

Utbildningar med inriktning mot vård och medicin

Men det finns ett verksamhetsområde där situationen är lättare att överblicka. Det gäller de högskoleutbildningar som leder fram till olika yrken inom vårdsektorn.

Det är förhållandevis lätt att uppskatta behovet av vård och därmed också behovet av personal i framtiden. Inom vården finns det dessutom legitimationskrav, som minskar substitutionsmöjligheterna väsentligt. Men detta gör det samtidigt speciellt allvarligt om den framtida examinationen väntas bli mindre än det framtida rekryteringsbehovet. Det är precis den situation som kommer att uppstå om man inte omedelbart gör en kraftig utbyggnad av utbildningarna till läkare, sjuksköterska, sjukgymnast m.fl. vårdutbildningar.

Dagens dimensionering leder till framtida brist på personal

Jag har från Högskoleverket tagit del av ursprungsdata till diagrammen i Rapport 2006:6.R för utbildningarna till *Apotekare, Arbetsterapeuter, Biomedicinska analytiker, Läkare, Psykologer, Receptarier, Sjukgymnaster, Tandläkare* och *Sjuksköterskor*. Vissa utbildningar är treåriga andra femåriga. Det betyder att antagningstalen för det kommande läsåret (2006/07) kommer att påverka examinationen tidigast år 2009/10 för de treåriga utbildningarna och år 2011/12 för de femåriga utbildningarna.

År 2004/05 började sammanlagt cirka 9 000 personer på dessa nio högskoleutbildningar. Cirka 5 000 studenter började på sjuksköterskeutbildning och 4 000 sammantaget på övriga åtta utbildningar. (Se tabellen sid. 4). Alla som börjar på utbildningarna kommer inte att ta examen, men de flesta. Man vet dock av erfarenhet från tidigare år hur stor andel som brukar fullfölja de olika utbildningarna.

I tabellen sid 4 görs en jämförelse mellan examination och nyrekryteringsbehov idag (år 2005/06). Den är baserad på Högskoleverkets data. (Examinationsdata är då baserade uppgifter om antalet nybörjare åren 2002/03 och 2000/01). Man ser att det i stort kan väntas bli balans mellan ”tillgång” och ”efterfrågan” under 2005/06.

I tabellen redovisas också ”tillgång” och ”efterfrågan” år 2011/12. Förutsättningen för beräkningarna är att antalet nybörjarplatser (år 2006/07 för de femåriga utbildningarna och år 2008/09) för de treåriga är de samma som år 2004/05. Med dessa förutsättningar kommer det att bli stora underskott på examinerade för samtliga utbildningar utom en. Det kommer att fattas 1 200 sjuksköterskor och 1 700 personer med övriga vårdutbildningar. Och år 2011/12 är inget enstaka undantagsår. Underskotten kommer att vara lika stora även åren efter 2011/12.

Man kan alltså konstatera att dagens dimensionering är för liten för de behov som kommer att finnas år 2011/12 och därefter och sannolikt även för tidigare år - om än i något mindre grad.

Många fler antagningsplatser behövs nu

Det första år för vilket vi idag helt kan påverka examinationsnivån är 2011/12. För att få balans då krävs stora ökningar av antalet nybörjare redan det kommande läsåret (2006/07). I tabellen anges också hur stora dessa ökningar bör vara¹. (Här har jag tagit hänsyn till de ”genomströmningssiffror” som finns för de olika utbildningarna).

¹ För de treåriga utbildningarna behöver hela ökningen inte vara genomförd förrän år 2008/09

Som synes är det ganska kraftiga ökningarna som krävs. För sjuksköterskeutbildningarna bör antagningsnivån ligga 30 procent över den som gällde 2004/05. För övriga åtta utbildningar krävs en genomsnittlig ökning med hela 50 procent.

Slutsatser

I dag är det enligt Högskoleverkets beräkningar i stort sett "balans" mellan examination och nyrekryteringsbehov för vårdutbildningarna. Men mina beräkningar visar att det behövs kraftiga ökningarna av utbildningsvolymen för att motsvara de ökade behoven i början av nästa decennium. Och det är ökningarna som bör genomföras genast. Regeringen har visserligen annonserat ett ökat intag år 2006 och 2007 på utbildningarna till läkare och tandläkare. Men det är alldeles för små ökningarna jämfört med behovet. Dessutom behövs det flera utbildningsplatser även på många andra utbildningar.

Det är många aktörer som är inblandade i planeringen av utbildningarna inom detta om. Det är inte bara staten och högskolorna utan även sjukvårdsmyndigheter som är engagerade i olika former av praktik o.s.v. Det kan därför vara komplicerat att tillräckligt snabbt komma fram till utbyggnadsbeslut av den omfattning som behövs. Det är en utmaning för de inblandade.

Tabell: Vårstyrken: Examination och rekryteringsbehov 2005/06 och 2011/12 vid dagens dimensionering samt behov av ökad antagning 2006/07 för att nå balans år 2011/12 Bearbetning av data från Högskoleverket.

		Läsåret 2005/06			Läsåret 2011/12			Antagningsbehov 2006/07 för "balans" 2011/12	
		examination	rekryteringsbehov	underskott	examination	rekryteringsbehov	underskott	ökning i förhållande till 2004/05	procentuell ökning
<i>Utbildning</i>	Antal nybörjare år 2004/05								
Apotekare	344	195	195	0	270	217	-53	-68	-20
Arbetsterapeuter	495	428	466	38	428	598	170	212	43
Biomedicinska analytiker	405	284	268	-16	292	594	302	378	93
Läkare	1062	785	1018	233	928	1543	615	724	68
Psykologer	536	486	462	-24	568	802	234	269	50
Receptarier	381	377	478	101	377	535	158	176	46
Sjukgymnaster	621	515	402	-113	521	664	143	179	29
Tandläkare	227	173	175	2	191	370	179	227	100
Summa	4071	3243	3465	222	3575	5323	1748	2096	51
Sjuksköterskor	5015	4381	3759	-622	4337	5528	1191	1489	30
Totalt	9086	7624	7224	-400	7912	10852	2940	3585	39